

Konzorcij COSEC v 2018: Poročilo

Vir: Poročilo o delu NUK 2018, 18. Druge dejavnosti knjižnice: konzorcij COSEC, februar 2018

18 I DRUGE DEJAVNOSTI KNJIŽNICE

18.1 I KONZORCIJSKO PRIDOBIVANJE IN UPRAVLJANJE ELEKTRONSKIH INFORMACIJSKIH VIROV

NUK zagotavlja materialne in delovne pogoje za delovanje konzorcija COSEC, opravlja dela, povezana s članstvom v mednarodnem konzorciju EIFL in zagotavlja sredstva za letno članarino. Dejavnost konzorcija COSEC ureja konzorcijska pogodba, na podlagi katere NUK od leta 2012 dalje opravlja naloge koordinatorja konzorcija. Mednarodno vključevanje konzorcija in sodelovanje v globalnem konzorciju EIFL usmerja dokument *Memorandum of Understanding: EIFL and NUK* (2005). Poleg pogodbenih strank – ustanovitvenih članov (CTK, NUK, Institut »Jožef Stefan«, Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Univerza na Primorskem, Združenje splošnih knjižnic in ZBDS) konzorcij združuje tudi druge pravne osebe javnega prava, katerih dejavnost je financirana iz javnih sredstev (knjižnice, javne raziskovalne zavode ter druge organizacije s področja izobraževanja, znanosti in kulture) in si prizadevajo za skupno pridobivanje informacijskih virov.

18.1.1 I Prednostni letni cilji konzorcija COSEC

- 1) Prizadevanje za obnovitev dosedanjih naročil v skladu z razpoložljivimi finančnimi sredstvi in s politiko obdavčevanja elektronskih virov.
- 2) Upravljanje digitalnih vsebin v skladu s *Smernicami licenciranja COSEC* in nadaljevanje racionalizacije in optimizacije posameznih nakupov ob upoštevanju načela preudarnosti.
- 3) Nadaljevanje zagotavljanja enakih in primerljivih storitev po vsej državi za vse člane.
- 4) Nadaljevanje združevanja pogojev licenčnih vsebin z odprto dostopnimi recenziranimi revijami.
- 5) Evalvacija učinkovitosti pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov.
- 6) Mednarodna primerljivost konzorcijskega dela in rezultatov.

18.1.2 I Uresničitev letnih ciljev

- Na področju pridobivanja in upravljanja licenčnih podatkovnih zbirk smo uresničili načrtovani program dela. V sodelovanju s številnimi partnerji in s finančnimi sredstvi Agencije za raziskovalno dejavnost RS, Ministrstva za kulturo, članov konzorcija COSEC in Univerze v Ljubljani smo pridobili 45 elektronskih virov.
- Upravljanje licenčnih elektronskih virov je potekalo v skladu s *Smernicami licenciranja COSEC* in s *Strateškim načrtom NUK 2015-2019*. V 2018 smo namreč dosegli že 80 odstotkov sklenjenih licenčnih pogodb, ki vključujejo enotne in mednarodno primerljive smernice licenciranja. To je velik dosežek za NUK in COSEC in je rezultat odličnih pogajanj konzorcija z založniki. Posodobljene licence z določili po meri raziskovalcev, knjižnic in odločevalcev vključujejo tudi odprto znanstveno komuniciranje, zlasti aktualno pravico do objavljanja v repozitorijih z embargom do največ 12 mesecev in pravico do besedilnega in podatkovnega rudarjenja. Slednje je skladno tudi z Nacionalno strategijo odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015-2020.

- Leto 2018 je bilo na mednarodnem področju licenciranja digitalnih znanstvenih vsebin namenjeno združevanju naročniških modelov z odprto dostopnimi modeli objavljanja. Upoštevajoč globalne trende smo s člani COSEC, zlasti z Univerzo v Ljubljani, aktivno ustvarjali ključne zahteve za pogajanja z založniki in modalitete za izvedbo, t.i. dogovorov o preoblikovanju, ki vsebujejo določbe za dostop do revij in pogoje, pod katerimi lahko raziskovalci objavljajo članke OA v revijah založnika. Tako smo začeli vključevati elemente odprtega dostopa v pogodbe, ki smo jih obnovili ob koncu leta 2018 z založniki za e-vire: APS, SAGE, Emerald, PsycArticles, Taylor & Francis in Oxford Journals Online. Pri objavljanju v revijah z odprtim dostopom smo zahtevali tudi popuste na stroške obdelave objavljenih izdelkov. Z mednarodnim konzorcijem EIFL smo si prizadevali za znižanje stroškov objavljanja odprto dostopnih recenziranih člankov (Article Processing Charge – APC) v zlatih revijah SAGE Premier. Dosegli smo 20 odstotno znižanje APC za objave slovenskih raziskovalcev v 196 revijah SAGE v letih 2019 in 2020.
- Glede na vedno večje povpraševanje po dostopu za člane Alumni klubov posameznih fakultet smo izvedli revizijo obstoječih licenčnih in ugotovili, da vključujejo alumne med pooblaščenimi uporabniki i dogovori z založniki: Sage Publishing, Emerald, Credo in APA.
- Vseh deset osrednjih območnih splošnih knjižnic je na podlagi dejavnosti COSEC ponudilo uporabnikom še več e-revij v slovenskem jeziku na platformi Press Reader.
- Pri evalvaciji učinkovitosti pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov smo pripravili analizo stroškovne učinkovitosti naročnin in ugotovili, da osrednji konzorcijsko naročeni e-viri izkazuje visoko ekonomičnost in racionalnost porabe javnega denarja. Na to vplivata dva dejavnika: ekonomična letna naročnina in visoka uporaba.
- Za vse cenovne ponudbe in obstoječe dogovore z založniki smo v sodelovanju z drugimi člani EIFL izdelali letne primerjalne analize in tako uresničevali princip mednarodne primerljivosti rezultatov upravljanja konzorcija. Analize ovrednotenja podpisanih licenc z založniki za leto 2018 izkazujejo, da je COSEC v mednarodnem okolju prepoznan kot konzorcij, ki je aktivno usmerjen v odprti dostop. Slovenija je v 2018 podpisala evropsko pobudo Načrta S, da javno financirani rezultati raziskav postanejo brez doplačil dostopni vsem, zato je ta usmeritev konzorcija COSEC pričakovana.

18.1.3 I Zagotavljanje dostopnosti mednarodne znanstvene literature in storitev za člane konzorcija

V okviru konzorcijskega pridobivanja digitalnih virov smo v 2018 članom COSEC zagotovili dostop do več enot gradiva kot v preteklih letih (Tabela 45). Pridobili smo sicer le en vir več, vendar so založniki na svojih platformah ponudili več enot gradiva in tako opravičili tudi običajne letne podražitve naročnin.

Za potrebe razvida števila posameznih enot gradiva znotraj naročniških servisov in enotnega poročanja članov COSEC smo konec leta 2018 oblikovali nov informacijski vir, ki je dostopen na spletnem mestu: <https://cosec.nuk.uni-lj.si/podatki-za-letna-porocila> Pri strukturiranju preglednic smo upoštevali navodila za zbiranje statističnih podatkov o delu slovenskih knjižnic, BibSist Online. Tako pridobljeni podatki razkrivajo število vseh naročenih podatkovnih zbirk, e-revij, e-knjig in drugih e-dokumentov, kamor sodijo zvočni in video zapisi, bibliografski zapisi, slikovno gradivo ipd.

Tabela 45: Zagotavljanje e-virov v okviru konzorcija COSEC v letu 2018

licenčni e-viri	za UL	za UM	za UP	za ZZV	za druge JRO	za splošne knjižnice
Skupaj število podatkovnih zbirk	38	10	7	7	8	6
e-revije	16.959	12.075	12.065	11.965	11.955	10.558
e-knjige	190.525	735	735	735	1	45.001
Drugi e-dokumenti	6.924.815	271.000	0	0	0	1

Legenda: UL – Univerza v Ljubljani; UM – Univerza v Mariboru; UP – Univerza na Primorskem, ZZV – zasebni visokošolski zavodi, JRO – javne raziskovalne organizacije

Enake in primerljive storitve na področju e-virov po vsej državi zagotavljamo za uporabnike splošnih knjižnic na eni strani ter za raziskovalce in druge uporabnike visokošolskih knjižnic na drugi. Prvi skupini je bilo na voljo pet servisov in 6 podatkovnih zbirk, drugi pa 45 podatkovnih zbirk, od tega 29 zbirk samo za uporabnike z UL. Uporabnikom splošnih knjižnic in uporabnikom knjižnic UL smo zagotovili tudi oddaljen dostop do virov. Storitve upravlja NUK za visokošolske zavode UL od leta 2005, za večino splošnih knjižnic pa od leta 2011. Oddaljen dostop predstavlja enega pomembnejših dejavnikov, ki pozitivno vplivajo na obseg uporabe informacijskih virov.

Tabela 46: Konzorcijske storitve glede na skupine uporabnikov in vir (so)financiranja v letu 2018

Za člane visokošolskih knjižnic in JRO			
Sofinancira ARRS, NUK in konzorcijski člani:			
1.	SAGE Premier		
2.	EBSCOhost Research/Academic License		
3.	Emerald 175		
4.	APA PsycArticles		
Sofinancira NUK in konzorcijski člani:			
1.	APS	7.	PsycInfo
2.	CMMC	8.	SocIndex with FT
3.	CINAHL with FT	9.	Taylor & Francis (SSH)
4.	Oxford Art Online	10.	Taylor & Francis (ST Library)
5.	Oxford English Dictionary Online	11.	Taylor & Francis Fresh Collection
6.	Oxford Music Online	12.	LOEB Classical Library
Za celotno raziskovalno skupnost (financer NUK)			
1.	CREDO Online Reference Service –Acad. Collection		
Financira NUK za visokošolske zavode Univerze v Ljubljani			
1.	Britanica Online Academic Edition	9.	MLA

2.	eBook Academic Collection	10.	Naxos Music Library
3.	Encyclopedia of Library and Information Science	11.	Naxos Music Library Jazz
4.	KLG	12.	Naxos Video Library
5.	LRC	13.	OECD iLibrary
6.	Library Literature & Info Science	14.	Oxford Journals Online
7.	Linguistics and Language Behavior Abstracts	15.	Sociological Abstracts
8.	LISA	16.	Ulrichsweb
Za člane splošnih knjižnic in specialnih knjižnic s področja kulture			
Financira NUK (namenska sredstva MK):			
1.	EBSCOhost Research/Public Library Licence		
Sofinancirajo konzorcijski člani:			
1.	eBook Public Library Collection		
2.	Britannica Online Public Library Edition		
3.	Press Reader		
4.	Tax-Fin-Lex		

18.1.4 I Evalvacija učinkovitosti pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov

Učinkovitost pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov lahko analiziramo na ravni ekonomskih in družbenih koristi. Splošno sprejeta motiva za učinkovito upravljanje digitalnih vsebin sta prihranek denarja in čim širša uporaba licenčnih e-virov. Zato redno spremljamo uporabo e-virov glede na vložena finančna sredstva in pred vsakim podaljšanjem naročnine vrednotimo licenčne e-vire z mednarodno uveljavljeno metodo **izračuna povprečne cene članka** (enote). Rezultate najmanj enkrat letno javno predstavimo ključnim ciljnim skupinam: članom konzorcija COSEC na letnem srečanju, financerjem in odločevalcem pa v obliki letnega poročila. Na osnovi kazalnikov ekonomske učinkovitosti se odločamo o prihodnjih najemih in snujemo finančne modele sofinanciranja. V Tabeli 47 predstavljamo gibanje povprečne cene vpogledov v posamezen članek za tri najbolj razširjene e-vire. Vsi trije izkazujejo vrednost pod/okoli 1 EUR, kar na področju upravljanja licenčnih digitalnih vsebin predstavlja najbolj optimalno in učinkovito pridobivanje in uporabo.

Tabela 47: Gibanje povprečne cene vpogledov v posamezen članek v obdobju 2015-2018

licenčni e-vir	2015	2016	2017	2018
EBSCOhost	0,77 EUR	0,94 EUR	0,38 EUR	0,37 EUR
Emerald 175	0,70 EUR	0,65 EUR	1,01 EUR	1,02 EUR
SAGE Premier	0,84 EUR	0,64 EUR	0,72 EUR	0,61 EUR

Večina licenčnih e-virov v NUK sodi v raziskovalno infrastrukturo, kar nas zavezuje tudi k uresničevanju načel Resolucije o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (ReRIS11-20), ki kot ključni dejavnik, ki prinaša znižanje stroškov raziskovalne infrastrukture, navaja mednarodno sodelovanje. Kot člani mednarodnega konzorcija EIFL.net glavno najpomembnejših virov pridobivamo skupaj z nacionalnimi konzorciji drugih EU držav.

S ciljem zagotavljanja družbene učinkovitosti sledimo kazalcem znanstvene odličnosti naročenih licenčnih e-virov in številu objav slovenskih raziskovalcev v mednarodnih zbirkah podatkov. V Tabeli 48 predstavljamo nekaj podatkov, pridobljenih na osnovi mednarodnih orodij vrednotenja podatkov o citiranosti, in sicer Journal Citation Report (JCR) in Source Normalized Impact per Paper (SNIP). Podatke za to evalvacijo nam vsako leto pošlje IZUM.

Tabela 48: Znanstvena odličnost konzorcijsko pridobljenih revij za leto 2018

licenčni e-vir	število revij, indeksiranih v SNIP ali JCR	število revij z IF v 1. kvartilu SNIP	število revij z IF v 1. kvartilu JCR	število člankov slovenskih avtorjev v revijah z IF v SNIP in JCR
EBSCOhost	4894	1595	828	519
Emerald 175	164	47	13	26
SAGE Premier	685	497	681	19
APA PsycArticles	87	47	33	1
Taylor & Francis	1726	442	164	98

Z namenom zagotavljanja dotoka in dostopnosti mednarodnih znanstvenih in strokovnih informacij za potrebe raziskovalne, izobraževalne in razvojne dejavnosti v Sloveniji smo v 2018 s konzorcijskimi aranžmaji, sofinanciranimi s strani ARRS, zagotavljali informacijski vire, ki se uvrščajo v sam vrh svetovne znanstvene odličnosti. Vlaganje v licenčne e-vire predstavlja na ravni družbenega vpliva dolgoročno naložbo, ki generira gospodarski razvoj, človeške vire, kakovost življenja in socialno kohezivnost.

18.1.5 I Izobraževanje o znanstvenem publiciranju in drugih storitvah COSEC

V sodelovanju z založnikom Taylor & Francis smo na Biotehniški fakulteti in Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani organizirali delavnico o znanstvenem publiciranju. Delavnic se je skupaj udeležilo 160 raziskovalcev, med njimi največ mladih raziskovalcev.

18.1.6 I Pridobivanje sredstev za sofinanciranje nakupa oziroma najema licenčnih elektronskih vsebin

Finančna sredstva za naročnine smo zagotovili s sredstvi štirih partnerjev: Ministrstva za kulturo (41 odstotkov), Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS (39 odstotkov), članov konzorcija COSEC (13 odstotkov) in UL (7 odstotkov).

Z uspešno prijavo na javni razpis za sofinanciranje nakupov mednarodne znanstvene literature v letu 2018 pri ARRS smo zagotovili sredstva za sofinanciranje konzorcijskega nakupa štirih zbirk elektronskih revij (EBSCOhost Research Databases, Emerald 175 EXM, SAGE Premier, APA PsycArticles). Pri tem so sodelovale vse štiri slovenske javne univerze in osem javnih raziskovalnih zavodov. Prejeta sredstva niso zadoščala za plačilo letnih članarin, zato smo s člani

sklenili dogovor o sofinanciranju nakupa, ki temelji na kriteriju velikosti organizacije (večje organizacije prispevajo več sredstev za nakup virov in praviloma dosegajo tudi večjo uporabo). Tudi pri večini drugih e-virov je veljal omenjeni model sofinanciranja. V letu 2018 sta dve zasebni fakulteti prvič uporabljali storitve COSEC: DOBA s sodelovanjem pri konzorcijskem dostopu do Emerald in Nova univerza s sodelovanjem pri dostopu do revij SAGE, kar je finančno razbremenilno vplivalo na dosedanje člane obeh konzorcijev.

Tabela 50: Upravljanje licenčnih elektronskih virov v letu 2018

dejavnost	enota	število
Pridobivanje e-virov		
– obnovljeni e-viri	e-vir	44
– novo pridobljeni e-viri	e-vir	1
– odpovedani e-viri	e-vir	1
– testni dostopi	dostop	2
Licenciranje		
– priprava smernic pogajanj	dokumenti	28
– pregled ponudb	ponudba	54
– pogajanja	dogovarjanja	68
– sklenjene pogodbe s člani konzorcija	pogodba	55
– sklenjene pogodbe z založniki/ponudniki	pogodba	21
Pridobivanje finančnih sredstev		
– kandidiranje na razpisih/pozivih RS	prijava	1
– pridobivanje sredstev članov	plačilo	22
Urejanje finančnih poslov		
– izdelava cenovnih modelov	cenovni razdelilnik	3
– število zahtevanih računov	račun	45
– izstavljanje računov članom	račun	18
Evalvacija nakupov in potreb		
– analiza potreb članov	mnenje	8
– statistične analize za ARRS in člane konzorcija	analiza	50
– analiza finančne sposobnosti članov	analiza	4
Prispevanje licenc/paketov v COBISS3		
– vneseni paketi/licence	licenca/paket	39
Komuniciranje/promocija/izobraževanje		
– obstoječi konzorcijski člani	član	121

– novi konzorcijski člani	član	1
– srečanja s konzorcijskimi člani	dogodek	11
– srečanje z založniki/ponudniki	dogodek	31
– srečanje z EIFL.net	dogodek	1
– srečanje z eCOLC	dogodek	1
– komuniciranje s konzorcijskimi člani	e-sporočilo, pogovor	300
– komuniciranje z založniki/ponudniki	e-sporočilo, pogovor	600
– komuniciranje z EIFL.net	e-sporočilo, pogovor	22
– komuniciranje z eCOLC	e-sporočilo, pogovor	2
Organizacija izobraževanj	dogodek	2
Izvedba izobraževanj	dogodek	2
Udeleženci izobraževanj	udeleženec	86
Javne objave	objava	17
Javno predstavljanje dela in konzorcija	predstavitev	5